

тів та інших предметів. Отже, взаємодія слідчого із спеціалістом-економістом повинна здійснюватись тільки в рамках слідчої дії та під керівництвом слідчого й згідно його прав і обов'язків.

Підводячи підсумок, треба зазначити, що визначені тактичні завдання взаємодії слідчого з експертом-економістом залежать від конкретних завдань слідчої дії й можливостей застосування в повному обсязі знань і можливостей визна-

ченого спеціаліста. Вірне визначення тактичних завдань та їх вирішення в процесі взаємодії слідчого із спеціалістом-економістом в кримінальному провадженні дозволяє встановити сутність господарських операцій, що знайшли відображення в бухгалтерських документах і тим самим з'ясувати відношення документів до вчинення незаконної господарської операції та визначити доказове значення вилучених бухгалтерських та інших облікових документів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буцан О. П. Використання спеціальних знань при розслідуванні економічних злочинів / О. П. Буцан // Проблеми законності. – 2000. – Вип. 42. – С. 195-200.
2. Гусев А. В. Тактический аспект эффективного взаимодействия следователя и специалиста-криминалиста / А. В. Гусев // Общество и право. – 2011 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.juristlib.ru/book_9940.html
3. Данилкин И. А. Взаимодействие следственных и экспертно-криминалистических подразделений органов внутренних дел / И. А. Данилкин. – М. : Юрлитинформ, 2010. – 184 с.
4. Климова З. П. Процессуальная сущность требования производства ревизии и ее проведение при расследовании преступления : автореф. дисс... на соискание уч. степени канд. юрид. наук по спец. : 12.00.09 «Уголовный процесс ; судоустройство ; прокурорский надзор». – М., 1974. – 17 с.
5. Курків М. В. Ревізії та перевірки за зверненнями правоохоронних органів : Навч. посібник / М. В. Курків, В. Д. Понікаров. – Харків : Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2003. – 412 с.
6. Матусовский Г. А. Экономические преступления : криминалистический анализ : Монография / Г. А. Матусовский. – Харьков : Консум, 1999. – 480 с.
7. Махов В. Н. Использование знаний сведущих лиц при расследовании преступлений : Монография / В. Н. Махов. – М. : Изд-во РУДН, 2000. – 296 с.
8. Поздеев И. А. Организация взаимодействия следователя со сведущими лицами в ходе расследования разрушений строительных объектов : автореф. дисс... на соискание уч. степени канд. юрид. наук по спец. : 12.00.09 «Уголовный процесс ; судоустройство ; прокурорский надзор» / Южно-Уральский гос. ун-т. – Челябинск, 2011. – 17 с.
9. Следственные действия (процессуальная характеристика, тактические и психологические особенности) : Учеб. пособие для вузов МВД СССР – Волгоград : ВСШ МВД СССР, 1984. – 240 с.
10. Чернявський С. С. Злочини у сфері банківського кредитування (проблеми розслідування та попередження) : Навч. посібник / С. С. Чернявський. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 264 с.

УДК 343.98

ПРИНЦИПИ ТА ЗАВДАННЯ ПОБУДОВИ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Пчеліна О.В.,
к.ю.н., доцент кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії
Харківський національний університет внутрішніх справ

У статті аргументується необхідність розробки нових криміналістичних методик у якості інструментарію для боротьби зі злочинністю. Зазначаються завдання побудови криміналістичної методики в цілому та методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності зокрема. Проаналізовані наукові підходи щодо визначення принципів формування криміналістичних методик і пропонуються принципи побудови методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності.

Ключові слова: принципи, завдання, формування (побудова) криміналістичної методики, злочини у сфері службової діяльності.

Пчеліна О.В. / ПРИНЦИПЫ И ЗАДАЧИ ПОСТРОЕНИЯ МЕТОДИКИ РАССЛЕДОВАНИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЙ В СФЕРЕ СЛУЖЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ / Харьковский национальный университет внутренних дел, Украина

В статье аргументируется необходимость разработки новых криминалистических методик в качестве инструментария для борьбы с преступностью. Указываются задачи построения криминалистической методики в целом и методики расследования преступлений в сфере служебной деятельности в частности. Проанализированы научные подходы к определению принципов формирования криминалистических методик и предлагаются принципы построения методики расследования преступлений в сфере служебной деятельности.

Ключевые слова: принципы, задачи, формирование (построение) криминалистической методики, преступления в сфере служебной деятельности.

Pchelina O.V. / PRINCIPLES AND OBJECTIVES FOR CONSTRUCTING TECHNIQUES OF INVESTIGATION OF CRIMES IN THE AREA OF SERVICE ACTIVITY / Kharkiv State University of Internal Affairs, Ukraine

The article discusses the need for the development of new criminalistic methods of investigation as a tool to fight crime. The lack of system recommendations for the proper organization of investigation crime in the area of service activity generates the need to develop appropriate criminalistic methods of investigation.

The tasks of constructing criminalistic methods of investigation in general and techniques of investigation of crimes in the area of service activity in particular are specified. Scientific approaches to the definition of the principles of formation of criminalistic methods of investigation are reviewed. The principles for constructing techniques of investigation of crimes in the area of service activity are proposed.

Methods of crime investigation should be developed in accordance with established outgoing principles that is consistent with existing principles of such activity. We excrete the following principles of constructing methods of investigating crimes in the area of service activity: isomorphism, algorithmization, scientific substantiation of the provisions of criminalistic methods of investigation; compliance of methodical recommendations to applicable law; proposed guidelines should be adapted situationally; methods of investigation should be structured (must be separation of the investigative process into stages); developed criminalistic recommendations should be oriented to perform its tasks; criminalistic methods of investigation should be «viable», that must pass «checking by practices».

Key words: principles, objectives, formation (construction) of criminalistic methods of investigation, crime in the area of service activity.

Злочинні прояви є негативними явищами будь-якого суспільства. Для боротьби з ними функціонують спеціально уповноважені державні органи. Проте їх діяльність буде малоєфективною, а то й взагалі безрезультативною, в разі відсутності спеціально розроблених засобів і рекомендацій стосовно правильної організації розслідування злочинів. Одним із елементів такого роду озброєння правоохоронців є розробка відповідних криміналістичних методик. У світлі вищезазначеного вважаємо актуальним питання про принципи формування та реалізації методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності.

Наукові передумови формування криміналістичних методик, у тому числі принципи та завдання такої діяльності, неодноразово були предметом дослідження у працях О. Я. Баєва, В. П. Бахіна, Р. С. Белкіна, О. М. Васильєва, І. О. Возгріна, В. К. Гавло, С. О. Голунського, Ю. П. Гармаєва, І. Ф. Герасимова, Л. Я. Драпкіна, В. А. Журавля, Є. П. Іщенко, О. Н. Колесниченко, В. Є. Корноухова, С. П. Митричева, В. О. Образцова, М. О. Селіванова, В. Г. Танасевича, С. Н. Чурилова, Б. М. Шавера, М. П. Шаламова, В. Ю. Шепітька, А. В. Шмоніна, М. П. Яблокова, І. М. Якімова та інших учених. Але, незважаючи на низку наукових доробок в окресленій царині, чимало питань залишилися невирішеними та спірними. Зокрема, основний масив наукових досліджень стосується формування криміналістичних методик в цілому, тобто їх загальних положень. При цьому, принципи формування методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності не розглядалися. Саме тому **метою статті** є висвітлення та характеристика принципів і завдань розробки криміналістичної методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності.

Сучасний розвиток криміналістики характеризується формуванням загальної й окремих теорій, розробленням і впровадженням сучасних науково-технічних засобів та інформаційних технологій у практику боротьби зі злочинністю, удосконаленням прийомів криміналістичної тактики, пропонуванням окремих методик розслідування нових видів злочинів [1, с. 30]. Особливої уваги заслуговує саме побудова нових і вдосконалення існуючих криміналістичних методик. При цьому, вони повинні бути «життєздатними».

Методичне забезпечення процесу розслідування та попередження злочинів завжди було і є одним із пріоритетних напрямків розвитку криміналістики. Це обумовлено тим, що саме у криміналістичній методиці, як в особливому розділі цієї науки, аналізується нагромаджений досвід виявлення, розслідування та попередження злочинів, відшукуються найефективніші прийоми, методи ведення слідства у певних категоріях справ. Розроблені наукою криміналістичні рекомендації стають найважливішим інструментарієм слідчого, своєрідним алгоритмом дій у типових слідчих ситуаціях [2].

Вищезазначене вказує на важливість процесу формування криміналістичних методик. Результатом такої діяльності повинне бути формулювання теоретичних основ і практичних рекомендацій щодо особливостей ефективного провадження досудового розслідування окремих злочинів. Тому розроблені методики розслідування злочинів повинні бути логічно побудованими, структурованими, лаконічними, однозначними й дієвими. З цією ціллю науковці, формуючи нову криміналістичну методику, в своїй діяльності повинні керуватися уніфікованими й усталеними початками. Вказане безперечно стосується й процесу побудови методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності.

Перед тим як розпочати висвітлення питання, присвяченого принципам розробки криміналістичних методик, хотілося б коротко зупинитися на визначенні поняття криміналістичної методики.

Так, методика розслідування злочинів – це розділ криміналістики, котрий в результаті дослідження механізмів злочинів та потреб криміналістичної діяльності розробляє

та надає працівникам правоохоронних і судових органів рекомендації щодо раціонального, оптимального й ефективного використання алгоритму заходів, сил і засобів під час планування, організації та провадження досудового розслідування злочинів та судового розгляду кримінальних справ. Тобто криміналістична методика є Особливою частиною по відношенню до інших структурних частин криміналістичної науки, оскільки використовує, видозмінює та пристосовує їх досягнення для вирішення основних завдань кримінального провадження. Вона безпосередньо наближає теоретичні напрацювання криміналістики як науки до практичних потреб правоохоронців, таким чином надаючи їм прикладного характеру.

Розділ криміналістичної методики є першоджерелом, основою для розробки та формування конкретної (окремої) криміналістичної методики, положення якої є орієнтиром у практичній діяльності правоохоронців. Відповідно основним завданням формування методики розслідування злочинів у цілому та криміналістичної методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності зокрема є визначення комплексу заходів, засобів і сил, які повинні застосуватися в конкретній послідовності за конкретних умов під час розслідування конкретного злочину. Тобто акцент робиться на «конкретиці», що означає необхідність врахування особливостей механізму вчинення окремих видів (груп) злочинів під час розробки відповідної методики розслідування. При цьому, ці особливості повинні простежуватися упродовж усього процесу кримінального провадження у висунутих версіях, слідчих ситуаціях, тактичних завданнях розслідування, особливостей проведення окремих слідчих (розшукових), оперативних та організаційних заходів тощо. Іншими словами, криміналістична методика повинна бути не просто сформована, а виконувати поставлені перед нею завдання.

Одним із перших сформулював основні завдання криміналістичної методики Б. М. Шавер, відносячи до них:

- точне з'ясування місць локалізації слідів злочинів певного виду;
- чітке визначення кола осіб, серед яких слід шукати злочинця по справам даної категорії;
- визначення кола осіб, серед яких імовірніше за все можуть бути свідки;
- визначення специфіки застосування засобів і прийомів техніки та тактики під час розслідування злочинів певного виду [3].

У цілому вказані завдання є актуальними й посьогодні. Ми вважаємо, що завдання криміналістичної методики є одночасно й завданнями формування останніх. Адже, будуючи криміналістичну методику, повинні враховуватися завдання, які вона покликана вирішувати. А, отже, й діяльність з розробки криміналістичної методики буде вирішувати аналогічні завдання.

Відповідно серед завдань побудови методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності пропонуємо виділяти необхідність: (1) урахування особливостей механізму вчинення цієї категорії злочинів, особливо звернувши увагу на механізм слідоутворення, технології злочинної діяльності, службову сферу як обстанок злочину й характеристику особи злочинця (її статусу, положення, повноважень тощо); (2) формулювання слідчих версій з урахуванням особливостей механізму їх учинення; (3) визначення напрямків розслідування (тактичних завдань) залежно від змісту висунутих версій і характерних слідчих ситуацій; (4) алгоритмізації процесу розслідування з урахуванням типових слідчих ситуацій та (5) виділення особливостей проведення окремих заходів, залучення окремих засобів і сил у залежності від поставлених тактичних завдань, ситуативних умов і з урахуванням особливостей механізму вчинення злочинів у сфері службової діяльності.

Таким чином, методика розслідування злочинів у сфері службової діяльності повинна бути не тільки сформова-

ною, а й виконувати поставлені перед собою завдання. Для цього під час її побудови слід неухильно дотримуватись принципів формування криміналістичних методик. Проте, більшість наукових досліджень, присвячених проблемам криміналістичних методик, не висвітлюють їх принципів взагалі або наводять їх безсистемно, а то й взагалі зводять до загальних положень окремих методик розслідування злочинів [4, с. 119].

Головним завданням методологічних начал криміналістичної методики є розкриття основних умов, принципів і можливостей використання сучасних методів пізнання минулих подій, явищ і фактів під час розробки методів розслідування злочинів із урахуванням їх специфіки [5, с. 547]. Так, криміналістична методика виникла в результаті інтеграції та диференціації наукових знань і об'єднує в собі передові досягнення криміналістичної техніки і тактики, відповідно щодо оптимальної організації розслідування злочинів і судового розгляду певних категорій справ [6, с. 9].

Тож, не можна ігнорувати методологічну функцію криміналістики, зокрема в частині розробки методик розслідування злочинів. Не завжди є зрозумілим, що, в якому обсязі потрібно досліджувати задля конструювання нової методики розслідування окремого виду (групи) злочинів. Також часто виникають труднощі при вирішенні питання стосовно вибору методів і принципів, якими слід керуватися, при розробці нової методики. Тобто методологічна частина криміналістичної методики є нерозробленою, багато питань в ній є спірними та викликають суперечності, сумніви. Такий стан справ звичайно не може сприятливо впливати на ситуацію, адже утруднює діяльність науковців з формування нових криміналістичних методик через відсутність єдиних погоджених, усталених підходів. Не дарма з цього приводу Ю. П. Гармаєв зазначав: «щоб сформулювати нову конкретну методику розслідування, потрібно розгорнути не тільки теоретичні дослідження, але й отримати нові емпіричні знання. Однак у силу трудомісткості вони проводяться поверхнево» [7, с. 45]. Тому спостерігається відставання науково-методичних рекомендацій, запропонованих криміналістичними методиками, від насущних потреб практики [8, с. 16]. А теоретичні основи, методологічні положення та категоріально-термінологічний апарат розвинені слабо, відсутня технологія створення методик, підходи до формування рекомендацій використовуються не в повному обсязі тощо [7, с. 49–50].

Також ускладнюється процедура формування криміналістичних методик відсутністю уніфікованої (однозначної та загальноприйнятої), чіткої, зрозумілої класифікації методик. Причому така ситуація ускладнює, окрім розробки, ще й застосування криміналістичних методичних рекомендацій [7, с. 50].

Звичайно, криміналістична методика розробляється з урахуванням досягнень як окремих галузей права, так і юридичних наук. Так, цілком влучним є твердження В. Г. Танасевича стосовно теоретичної частини криміналістичної методики розслідування. А саме – вона повинна витікати із принципів положень з доказування злочинів, сформульованих науками кримінального процесу та кримінального права [9, с. 91-92].

Серед основних принципів методики розслідування злочинів М. О. Селіванов виділив наступні:

- обумовленість криміналістичної методики предметом доказування, що проявляється в прямій залежності її положень від обставин, котрі підлягають встановленню та подальшому доказуванню;
- обґрунтованість методики, яка полягає у виборі напрямів розслідування з урахуванням положень типової методики;
- індивідуальність, що відображається через врахування обставин конкретного провадження і конкретних слідчих ситуацій. Тобто потрібно враховувати конкретне наповнення (зміст) методики;

- оптимальність набору заходів, спрямованих на забезпечення ефективного, чіткого, повного й економічного розслідування злочинів;

- розподіл слідчих дій на початкові (першочергові) та наступні. Такий поділ відіграє орієнтовну роль в організації слідчим своєї діяльності з розслідування злочинів;

- дотримання оптимальної послідовності проведення слідчих дій, котра полягає в дотриманні вимог щодо однозначності, альтернативності та об'єктивності вибору заходів;

- використання системного підходу під час розслідування злочинів. А саме – використання не тільки окремих заходів (прийомів), а їх сукупності (комплексу) задля вирішення спільного завдання;

- дотримання вимог черговості при виборі окремих слідчих дій чи серій таких дій;

- динамічність розслідування, що знаходить своє відображення в можливості зміни схеми розслідування, передбаченої початковим планом розслідування [10].

О. М. Васильєв стосовно запропонованих М. О. Селівановим принципів висловився, що останні не в повній мірі відображають методики розслідування злочинів як цільні системи. При цьому, вчений запропонував під час побудови криміналістичної методики зробити акцент на виділенні напрямів розслідування злочинів, котрі дозволяють розробити та запропонувати слідчому типові схеми розслідування. Напрямки розслідування залежать від слідчих ситуацій – вихідних даних, що наявні в початковий період розслідування. Однак, використання напрямків розслідування не є самоціллю. Вони відображають перелік оперативний хід мислення в ході розслідування злочину, а версії – пізнавальний. Формулювання ж напрямків розслідування з урахуванням слідчих ситуацій є результатом пошуку шляхів для посилення ефективності криміналістичної методики розслідування та використання потенційних можливостей її розвитку [11, с. 24, 35, 45–46].

С. Н. Чурилов диференціював принципи криміналістичної методики наступним чином: група принципів щодо залежності окремих методик розслідування від права; група принципів щодо залежності окремих криміналістичних методик від науки; група принципів щодо залежності окремих методик розслідування від практики [12, с. 282–356].

Б. В. Щур виділяє серед принципів побудови окремих криміналістичних методик системність криміналістичної методики; наукову обґрунтованість методичних рекомендацій і слідчих технологій; структурність формування окремої криміналістичної методики; об'єктивність у побудові окремої криміналістичної методики [13, с. 230].

В. А. Журавель до принципів формування окремих криміналістичних методик розслідування злочинів відносить наступні: відповідність технології створення (побудови) криміналістичних методик їх класифікаційному рівню; відповідність методико-криміналістичних рекомендацій кінцевій меті формування певної методики; відповідність типових криміналістичних моделей розслідування предмету доказування й диспозиції статті Кримінального кодексу; відповідність структури окремої криміналістичної методики структурі базової моделі криміналістичної методики розслідування злочинів; відповідність послідовності викладання методичних порад етапності процесу розслідування; ситуаційна зумовленість побудови методико-криміналістичних рекомендацій [6, с. 50-53]. З урахуванням вказаних принципів учений схематично зобразив криміналістичну методику як інформаційно-пізнавальну модель, в якій пропонується виділяти два рівні – ретроспективний і перспективний. Вказані рівні характеризуються окремими елементами, між якими простежуються тісні зв'язки. Умовно вказані зв'язки проілюстровано наступним чином: криміналістична характеристика і типові версії; типові версії й обставини, що підлягають з'ясуванню; ці обставини та планування; пла-

нування та слідча ситуація; слідча ситуація і тактико-технічні засоби [14, с. 183].

Важливим під час формування криміналістичних методик, у тому числі й методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності, слід розрізняти принципи формування (розробки, побудови) криміналістичних методик і «загальні методичні принципи, що характеризують процес розслідування» [15, с. 427], адже це різні за рівнем, значущістю, призначенням і сферою реалізації керівні застави [6, с. 40].

Методика розслідування злочинів повинна розроблятися у відповідності до ustalених вихідних начал, тобто відповідати існуючому принципам такої діяльності. Серед останніх виділяють принцип ізоморфізму [16, с. 153-158; 17, с. 28; 18, с. 206-209], який полягає у віддзеркаленні, дублюванні злочинної діяльності в криміналістичній діяльності (діяльності з виявлення, розслідування, розкриття та попередження). Тобто повинна бути протипага. Злочинні діяння повинні породжувати відповідні дії правоохоронців, спрямовані на виявлення факту скоєння кримінального правопорушення, збір, фіксацію та вилучення доказової інформації, її аналіз, оцінку й використання під час встановлення істини. Вказаний принцип обов'язково повинен враховуватися під час побудови методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності, оскільки механізм названих злочинів є складним. Зокрема, для злочинів у сфері службової діяльності характерними є технології злочинної діяльності, де в якості способів досягнення злочинного задуму виступають не просто окремі поведінкові акти, а окремі злочини. Відповідно ця ознака безпосередньо впливає на слідову картину зазначених злочинів. Також відмінною ознакою, яка повинна обов'язково знайти своє відображення в методиці розслідування, є обстановка вчинення злочинів, обумовлена сферою службової діяльності.

Також вважаємо важливим будувати методику розслідування злочинів у сфері службової діяльності згідно з принципом алгоритмізації криміналістичної методики. Вперше згадки про вказаний принцип можна зустріти в праці М. С. Євгенєва, де вчений вказував на необхідність суворого дотримання послідовності виконання слідчих дій. На його думку, будь-яка наступна слідча дія повинна витікати із попередньої, повинний бути тісний зв'язок

з нею, результат кожної наступної слідчої дії повинен пов'язуватися з результатом попередніх слідчих дій і з них витікати [19, с. 258]. Наведені положення не викликають сумнівів і повністю нами підтримуються.

Окрім названих (ізоморфізм та алгоритмізація), до принципів побудови методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності ми відносимо наступні: наукова обґрунтованість положень методики розслідування; відповідність методичних рекомендацій діючим правовим нормам; запропоновані рекомендації повинні бути ситуаційно адаптованими; методика розслідування повинна бути структурованою (повинен бути поділ процесу розслідування на етапи); розроблені криміналістичні рекомендації повинні орієнтованими на виконання поставлених перед нею завдань; криміналістична методика повинна бути «життєздатною», тобто повинна пройти «перевірку практикою».

Отже, відсутність системних рекомендацій щодо належної організації діяльності з розслідування злочинів у сфері службової діяльності породжує необхідність розробки відповідної криміналістичної методики. Причому діяльність з формування методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності не завершиться формулюванням окремих криміналістичних рекомендацій, адже така методика є «сирою» та повинна пройти перевірку «босм». Імовірніше за все такі випробування вкажуть на необхідність доопрацювання вказаної методики розслідування у відповідності до реальних практичних потреб. Адже бачення проблем і труднощів у науковців-розробників криміналістичної методики часто різняться з аналогічними у працівників слідчих і оперативних підрозділів правоохоронних органів. Після доопрацювання методика знову буде спрямована на перевірку практикою, і тільки після позитивного вердикту розробки методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності будуть впроваджені в діяльність правоохоронних органів. Це є кінцевим і основним завданням формування методики розслідування злочинів. Щоб наблизити момент його виконання побудова криміналістичної методики повинна реалізовуватися у відповідності до принципів їх формування – наукової обґрунтованості, узгодженості з правовими нормами, структурності, алгоритмізації, ізоморфізму, ситуаційної зумовленості, адаптованості до потреб практики, орієнтованості на виконання поставлених перед нею завдань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шепітько В. Ю. Методологія криміналістики : наукові підходи і філософські начала / В. Ю. Шепітько // Вибрані твори / Избранные труды / Валерій Юрійович Шепітько. – Х. : Видавничая агенція «Апостіль», 2010. – С. 30-32.
2. Щур Б. В. Окремі криміналістичні методики : проблеми визначення та принципи формування / Б. В. Щур // Радник : Український юридичний портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://radnik.info/statti/555-kriminalist/15015-2011-01-21-04-26-09.html>
3. Шавер Б. М. Об основных принципах частной методики / Б. М. Шавер // Социалистическая законность. – 1938. – № 1. – С. 42–56.
4. Шмонин А. В. Методика расследования преступлений / А. В. Шмонин. – Москва : ЮСТИЦИНФОРМ, 2006. – 462 с.
5. Криминалістика : [учебник] / Отв. ред. Н. П. Яблоков. – [3-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Юристъ, 2005. – 781 с.
6. Журавель В. А. Криміналістичні методики : сучасні наукові концепції : [монографія] / В. А. Журавель. – Х. : Вид. агенція «Апостіль», 2012. – 304 с.
7. Гармаев Ю. П. Теоретические основы формирования криминалистических методик расследования преступлений / Ю. П. Гармаев. – Иркутск : ИЮИ ГП РФ, 2003. – 342 с.
8. Бахин В. П. Криминалистическая характеристика преступлений как элемент расследования / В. П. Бахин // Вестник криминалистики. – 2000. – Вып. 1. – С. 16-22.
9. Танасевич В. Г. Теоретические основы методики расследования преступлений / В. Г. Танасевич // Советское государство и право. – 1976. – № 6. – С. 90-94.
10. Селиванов Н. А. Сущность методики расследования и ее принципы / Н. А. Селиванов // Социалистическая законность. – 1976. – № 5. – С. 61-64.
11. Васильев А. Н. Проблемы методики расследования отдельных видов преступлений / А. Н. Васильев. – М., Изд-во Моск. ун-та, 1978. – 72 с.
12. Чурилов С. Н. Криминалистическая методика : история и современность / С. Н. Чурилов. – М. : Изд.-книготорг. центр «Маркетинг», 2002. – 368 с.
13. Щур Б. В. Теоретичні основи формування та застосування криміналістичних методик : [монографія] / Б. В. Щур. – Х. : Харків юридичний, 2010. – 320 с.
14. Журавель В. А. Сучасні концепції формування окремих криміналістичних методик розслідування злочинів / В. А. Журавель // Вісник Академії правових наук України. – 2007. – № 2 (49). – С. 177–187.
15. Криминалістика : [учебник] / Под ред. И. Ф. Пантелеева, Н. А. Селиванова. – М. : Юрид. лит., 1993. – 592 с.
16. Каминский М. К. Криминалистическая характеристика деятельности по выявлению, раскрытию и расследованию преступлений / М. К. Каминский // Правовые и общественно-экономические науки и борьба с хищениями социалистического имущества : [сб. науч. тр.]. – Горький : Горьк. ВШ МВД СССР, 1977. – Вып. 8. – Ч. 1. – С. 153–158.
17. Образцов В. А. Криминалістика : [учебник] / Под ред. В. А. Образцова. – М. : Юрид. лит., 1995. – 592 с.
18. Гайдин А. И. Методика расследования хищений на сельскохозяйственных предприятиях : Дис. ... на соискание уч. степени канд. юрид. наук : 12.00.09 / Гайдин Александр Иванович. – Нижний Новгород, 2006. – 265 с.
19. Евгенев М. Е. Методика и техника расследования преступлений / М. Е. Евгенев. – Харьков, 1940. – 307 с.